(A felvételt készítette: S. Balogh László)

Norvég színház a JATE-klubban

A lemondás szelíd gőgje

A norvég *Grenland Friteater* épületén, jól látható helyen, valahol a főbejárat fölött a következő mottót helyezném el: *„Mi mindent meg tudunk csinálni, de nem csinálunk meg semmit. Mégis érdemes bejönnötök”.* E társulat elképzeléseiben és a megvalósult játékban is jelen van egyfajta nagyon határozott és következetes ellentét, amely színpadi magatartásként igen-igen alkalmas arra, hogy izgalmat és feszültséget keltsen. Ez az ellentét, *a gőg és az alázat birkózása*, nézetem szerint a következőképpen van jelen. Az előadást, az előadókat és a rendezőt jellemző alázat fejeződik ki abban a módszerben, hogy jól lehet szinte mindent tudnak a színpad törvényeiről, és egészen magas fokon mívelik a színészi mesterséget, mégsem vállalkoznak valamely — akár önmaguk által, önmagukról írott — rögzített drámai anyag bemutatására, hanem egy, pusztán a gesztusokra, illetve koncentráltan azok helyiértékére épülő produkciót hoznak létre, amelyben nincsen történet, nincsenek sorsok, nincsenek karakterek; csak egy-egy önálló életet élő hang és mozdulat; a létezés fel-felvillanó fragmentumai, és ez a mértéktelen lemondás, ez az alázat — természetesen nem pejoratív értelemben mondom — már nyilvánvaló gőg és magabízó büszkeség, hiszen így nem kevesebbet állítanak ugyanis, mint hogy a kötött és minden részletében kidolgozott drámai formát odahagyva, egy purován improvizáció-sorozattal is képesek igazi színházi élményben részesíteni a nézőt: képesek kifejezni, ami hitük szerint még kifejezhető.

Képesek.

Korszerű és nagyszerű előadásnak gondolom a *JATE Klub Színpad* vendégeként október 8-án és 9-én Szegeden vendégszerepelt *Grenland Friteater „Túl sok semmi”* című produkcióját. Korszerűnek nevezem, de nem azért, mintha valamely „forradalmian, új, előremutató” megközelítést vagy kifejezési módot talált volna az együttes, hanem mert pontosan, tömören és kellő távolságtartással fejezi ki azt az általános válsághangulatot; — amely elsősorban a gondolkodó ember és csak másodsorban a művész, a művészet belső válsága — a szellemi tanácstalanságot, az autentikusság érzetének elvesztését, és ami ezzel együtt járhat; a „visszafordulást”: az érzéki tapasztalás középpontba állítását, amely — *Hegyi Loránd* kifejezésével élve — az „új szenzibilitás” felé igyekvőket ez idő szerint nagy számban jellemzi.

De mi is történik ebben az előadásban? A három színész — két férfi és egy nő — azt kapja feladatul, hogy a detektív regények szöveg és gesztus kliséiből kiindulva, azokat kezdetben mechanikusan ismételgetve, majd a pillanattól és egymás rögtönzött ötleteitől ihletetten, fokozatosan, szinte észrevétlenül, az improvizáció-sorozatban állandóan változó önmagukkal töltsék fel a közhelyekből felállított színpadi struktúrát, miáltal annak jelentése az eredeti, általánosan elfogadott tartalmat meghaladja, sőt addig dolgozik ellene, mígnem a végső pontokon a felhasznált anyag ellentétévé nem válik: így leplezi le. Ez a játék, bár alaphangulatában ironikus, nyilvánvalóan nem egyszerű krimiparódia, hanem a színészi (emberi) gesztusok — melybe itt a szöveg is beletartozik, hiszen a néhány sablon mondatnak: *„Én nem törődöm vele. Igyunk egyet! Az amerikai nők gyönyörűek. Maga részeg! stb.”*, szintén csak gesztus értéke van — önálló működéséről, jelentéséről és hatásáról, ha úgy tetszik hatalmáról szóló példabeszéd.

„Improvizációs sorozat”. Ezt maga a rendező, Tor Arne Ursin hangsúlyozta az előadások előtt tartott — kissé fölösleges — némileg körülményes bevezetőiben. Tehát a két estén látottakat összehasonlítva különös tekintettel kell lennünk arra; mit jelent itt az improvizáció?

E tekintetben a Grendland Friteater nem tudott megfelelni saját szándékainak. Oly jelentéktelennek látszik mindaz, ami a két előadás között különbségként észlelhető, hogy elfogadhatatlannak látszik a címke: improvizáció.

Egészen kiválónak találtam a „Túl sok semmi”-t az első napon, és csodálatommal nem a rögtönzés tényének adóztam, hanem annak az összhangnak és harmóniának, amely a legtöbb gesztuskombinációban oly tisztán és pontosan volt jelen, hogy már-már zenévé vált a látvány. Az ismétlődő téma és annak variációi úgy illeszkedtek egymáshoz, hogy *szinte leénekelhetőek lettek a néma mozdulatsorok, akárha valamely kamaradarab kottáit olvasnánk.* Az első előadás alkalmával részesei lehettünk a bemelegítés, a ráhangolódás folyamatának is; ahogyan szöveg és akrobatikus mozgásgyakorlatok segítségével a színészek eljutnak a testi-lelki szellemi koncentrációnak azon fokára, amelyről már indítani lehet egy ilyen intenzitású játékot. Ebben az előadásban — amely a kifejezéseknek és a hatásnak szinte valamennyi olcsó lehetőségéről lemond — helyénvalónak látszik, hogy a rendező a nézőt ily módon is beavatja, hiszen e gyakorlatokkal születik meg az a stilizált gesztusvilág, amely itt a megjelenítés egyetlen eszköze lesz. Érthetetlennek találom, hogy a második estén ezt — a néző ráhangolódását is segítő — tréninget nem láthatta a publikum.

Ezen a második estén különben is becsapva éreztem magam, mert jobban vagy gyengébben, de szinte kivétel nélkül megismétlődtek az előző napi kombinációk, s ekkor az is kiderült; hogy éppen ezek, a végletekig kimunkált megoldások bírnak a legerősebb drámai hatással. Ez alkalommal is „minden rendben volt”, csak nem azt kaptam amit ígértek.

Valószínű, hogy a színészek számára könnyebbséget jelent az a szabadság, amely lehetővé teszi, hogy estéről estére pillanatnyi diszpozíciójuk szerint alakítsák az előadást, hogy tehát *ennek elvi lehetősége fennálljon*, de alighanem az is belátható, hogy nem lehetnek sorozatban, minden alkalommal olyan ihletettek, hogy megannyi eredeti és jelentős változatát bontsák ki a témának, és az is valószínű, hogy a korábbi sikeres megoldások ha akaratlanul is, de visszatérnek, s így elkerülhetetlenül — és miért is kellene elkerülni ezt? — egyre több állandó elem kerül a játékba.

Tor Arne Ursin azt mondja, sosem jelenthetjük ki egy előadásról hogy kész van, s ebben nem is téved. A Grendland Friteater előadásai egy végletekig igényes, végtelen próbafolyamat kései stációi, de mert a színházi alkotómunka lényege éppen abban áll, hogy a művész — mint minden más műfajban is — a *kifejezés egyetlen megoldását keresve* dolgozik, próbálkozik, s ezt zsenialitása függvényében kisebb-nagyobb mértékben megtalálja vagy megtalálni véli, ezért *a színházi ember sem bújhat ki a felelősség alól oly módon, hogy nem vállalkozik saját, illetve a társulat ötleteinek megítélésére*, és a lojalitásoknak álorcáját ölti magára. Márcsak azért sem úszhatja meg magát ilyen olcsón, mert a néző számára — de tulajdonképpen az alkotók számára is — a kifejezés pillanatában az lesz az egyetlen lehetséges megoldás amely akkor éppen megtörtént.

Ursin és társulata a megszokottnál nagyobb mértékben számol azzal az esetlegességgel, amely a felfokozott színészi-emberi jelenlét nyilvánvaló vellejárója, ám ez egyrészt nem áll olyan távol egyéb, valóban igényes színházak törekvéseitől, mint azt az improvizációval való alaptalan hívalkodással kifejezésre juttatják, másrészt pedig a befogadói élmény szempontjából teljesen lényegtelen az alkotók módszertanának ismerete.

Az már a színház csodája és paradoxona, hogy a „Túl sok semmi” annak ellenére jelentős előadás, hogy nem tükrözi maradéktalanul az alkotók szándékát. Jobb annál.

LŐRINCZY ATTILA

„A lemaradás beláthatatlan következményekkel járhat”

Interjú dr. Hunya Péterrel

— Az Önök laboratóriuma — a JATE Kalmár László Kibernetikai Laboratórium — oktatási, különböző szolgáltatási és tudományos tevékenységet folytat. Kezdjük ez utóbbival: milyen jellegű tudományos kutatások folynak intézetükben?

— Vannak olyan kutatásaink a kibernetika és a számítástudomány területén, amelyek új (a későbbiekben konkrét feladatoknál akár többször is felhasználható) elméleti eredmények elérését szolgálják. Más munkáink kifejezetten alkalmazott kutatás vagy fejlesztés jellegűek. Mivel a matematika, a számítástechnika egyre több szakterületnek nélkülözhetetlen segédtudománya, előfordul, hogy egy szerződéses megbízásunk teljesítéséhez a már meglévő matematikai számítástechnikai eszközök nem elegendők, ilyenkor e feladat kapcsán újakat keresünk; ezeket természetesen majd máshol is alkalmazhatjuk. A belső témaválasztás mellett van tehát egy ilyen jellegű inspirációja is kutató-fejlesztő tevékenységünknek. Megjegyzem, hogy az adott — pl. szociológiai vonatkozású — probléma megoldása akkor sem rutinmunka, ha csupán a már meglevő matematikai apparátusból kell a megfelelő módszereket kiválasztani. Örvendetes dolog, hogy egyre nagyobb érdeklődés nyilvánul meg a számítógépes kutatás iránt a bölcsészek és a társadalomtudósok részéről is; nagyon jó példa erre a Szociológiai Tanszék anyagainak feldolgozása, de az Irodalomtörténeti Tanszék számítógépes verselemző kutatásai is.

— Köztudott, hogy a szocialista országokban a kibernetika alkalmazása sokkal később kezdődött meg, mint a fejlett nyugati országokban. Milyennek ítéli meg most, 1985-ben laboratóriumunk eszközellátottságát országos, illetőleg nemzetközi összehasonlításban?

— Az oktatásban használt rendszerek közül az országban a miénk a legnagyobb, a nemzetközi összehasonlítást is nyugodtan vállaljuk. Ennek ellenére mégsem vagyunk elégedettek: a központi és a hálózatvezérlő gépek kapacitása relatíve kicsi, termináljaink, személyi számítógépeink száma kevesebb, mint szeretnénk. Mind nyugaton, mind keleten vannak lényegesen jobb rendszerek a miénknél; Moszkvában, a felsőoktatási intézmények oktatási célú számítógéprendszereit tanulmányozva az volt a benyomásom, hogy a szovjet felső vezetés erre a kérdésre ma nagyobb súlyt helyez, mint a magyar.

— Nemrégiben készült el a Laboratórium 2000-ig szóló komplex fejlesztési programja. Mit tartalmaz ez a program és megvalósítása milyen nagyságrendű anyagi eszközöket igényel?

— Az 1983-as jelentős fejlesztés, amikor az R—40 típusú központi gépünket R—55M típusúra cseréltük, megalapozta jó időre a kapacitásnövelés lehetőségeit. A fejlesztés célja intézetünkben, de országosan is az kell legyen, hogy a számítástechnika mindenhová eljusson, ahol alkalmazásának létjogosultsága van. Olyan rendszert szeretnénk létrehozni, amelyben megszűnik a mostani hierarchia; a rendszer minden tagja egyenrangú, és „mindenki mindenkihez szólhat”. Ennek érdekében *a következő ötéves tervidőszakban öt olyan processzort szeretnénk kihelyezni, amelyek teljesítménye egyenként akkora, mint a régi R—40-es központi gépünké volt, s amelyek mindegyike a mostani központi géppel összeköttetésben áll.* Így egy komoly teljesítményekre képes lokális hálózati rendszer jönne létre öt alközponttal (csomóponttal) melyek közül egyet a matematika—fizika tanszékcsoport, egyet a vegyész tanszékcsoport, egyet a Biológiai Központ kap; egyet bocsátunk a társadalomtudományok területén dolgozó felhasználók részére, egy pedig közvetlenül az egyetemi oktatást fogja szolgálni. Emellett természetesen növelni fogjuk a mikro- és személyi számítógépek számát, pótolni fogjuk az elhasználódott eszközöket, s egyéb fejlesztéseket is előirányoztunk. Mindezek finanszírozására a VII. ötéves tervben 100 millió Ft beruházásra van szükségünk, ehhez természetesen hozzátesszik azt a fejlesztési alapot, amelyet szolgáltatási tevékenységünkből „keresünk meg”. Mivel intézetünk kutatókat, gyakorlati szakembereket és tanárokat egyaránt képez, mindenképpen biztosítani kell számukra a kor színvonalán álló eszközöket, hiszen ők lesznek hosszú ideig a meghatározói a hazai számítástechnikai kultúrának. Egy esetleges lemaradás tehát beláthatatlan következményekkel járhat.

— Érintette az oktatás kérdéskörét. Mennyire tartja hatékonynak a programozó matematikusok képzését egyetemünkön?

— A programozó és programtervező matematikusok képzése hagyományosan jó. A Bolyai Intézet igen erős elméleti alapokat nyújt, s meg lehetünk elégedve a gyakorlati képzést illetően is. Ez utóbbit laboratóriumunk végzi. Elmondhatom, hogy háromféle tevékenységi körünk (oktatás, tudományos kutatás, szolgáltatás) közül az oktatás a leghangsúlyozottabb.

— Mi a helyzet a tanárképzést illetően? Mintha Magyarországon túlságosan későn és kapkodva kezdődött volna el a számítástechnikát oktató tanárok kinevelése...

— Valóban, a középiskolák számítógépekkel történő ellátása olyan dicséretes gyorsasággal történt — ebben egyébként a fejlett országok többségét is megelőztük! — hogy ezt a tanárképzés nem tudta követni. Sok hazai, nemzetközi vita folyt arról, hogy a számítástechnika külön szak, vagy csupán harmadik szak legyen. Mint tudjuk, Magyarországon az utóbb említett verzió mellett döntöttek, hiszen a középiskolai tantárgyak sorában a számítástechnika nem szerepel; a tanulók az ez irányú ismereteket a matematika, a fizika, a technika tantárgyak keretein belül sajátítják el. A nappali tagozaton folyó képzés, azaz a számítástechnikának harmadik szakként folyó oktatása kétségkívül a leghatékonyabb, de a legkésőbb megtérülő képzési forma, s az egyes évfolyamok is aránylag alacsony létszámúak. A másik két oktatási forma gyorsabb eredményt ígér: az egyetemi szervezésű tanártovábbképzések (nyáriak, évköziek egyaránt), illetőleg a nem felsőoktatási intézmények által koordinált továbbképzések. Laboratóriumunk munkatársai mindhárom oktatási formában részt vesznek.

— A Kibernetikai Laboratórium a JATE önálló egysége. Igénybe veszik-e más intézmények hallgatói is az Önök által nyújtott lehetőségeket?

— Minden, a regionális központhoz tartozó (tehát Délkelet-Magyarország valamely felsőoktatási intézményébe járó) hallgató bejöhet intézetünkbe avagy terminálon keresztül kapcsolódhat a rendszerhez, ezt azonban egyre kevesebben teszik azóta, amióta életbe lépett egy új rendelkezés, miszerint a nem más oktatói intézmények által felhasznált gépidőt a hallgatóknak a JATE számára meg kell fizetni, szűkített önköltségen.

— Nem beszéltünk még az Önök által végzett szolgáltatási tevékenységekről. Kérem, foglalja néhány szóval ezeket össze!

— Az egyetem vezetésének kiszolgálása fontos feladatunk. A hallgatói nyilvántartások, a dolgozói bérszámfejtés, az egyetemi könyvtár kiadványainak, adatainak tárolása tartoznak ide. Úgy érzem, az egyetemi vezetés számára nyújtható információk terén még sokat tehetnénk, erre részünkről igény is jelentkezett. Komoly megbízásokat teljesítünk számos vállalat, illetve oktatási, kutatási intézmény számára.

S. I.

Antológia

„A versek szabad fóruma.”

„Évszázadok óta akarunk berendezkedni Európában, de Európa is rendezkedik bennünk.”

Helyet, hazát keres egy „reménytelen történelem”, történelmünk, mely „soha el nem évülő priusz”.

„Milyen ez a csönd, a Dunatájé, az otthoné? Olyan mint az életünk.”

Helységneveket tanul az irodalom Pusztakamarástól Felsőiszkázig, költők neveit Chicagótól Kolozsvárig.

Lakitelek, 1985. október 22.

Kísérlet egy eszmei antológia összeállítására. Költők az ország legtávolabbi részeiből s a líra különböző területeiről. Milyen kapcsolat létezik irodalom és képzőművészet közt? A nyelvi kifejezések értelmezhetőek-e vizuálisan? Ezeket a kérdéseket igyekezett megválaszolni három fiatal alkotó *(Gulyás Géza, Gyöngyösi Gyöngyi, Tábori Aranka)* a kiállított grafikáikkal.

Interpretálni, átfogóan értelmezni mai líránkat nagy megmérettetés. Bevezetőjében *Papp Gábor* művészettörténész méltatta ezt a feladatvállalást és az alkotókat, kik felnőttek ehhez a munkához.

A közel száz illusztrációból álló kiállítás *Aczél Géza, Baka István, Bari Károly, Buda Ferenc, Csoóri Sándor, Cs. Szabó László, Farkas Árpád, Fenyvesi Ottó, Fodor András, Gál Sándor, Gömöri György, Határ Győző, Hervay Gizella, Illyés Gyula, Kányádi Sándor, Kelemen Géfin László, Kiss Anna, Kovács István, Márai Sándor, Markó Béla, Nagy Gáspár, Nagy László, Páskándi Géza, Pilinszky János, Ratkó József, Saáry Éva, Serfőző Simon, Szécsi Margit, Szentmihályi Szabó Péter, Szervác József, Szilágyi Domokos, Sziveri János, Szőcs Géza, Thinsz Géza, Tolnai Ottó, Tornai József, Tóth Erzsébet, Tűz Tamás, Utassy József, Veress Miklós, Weöres Sándor, és Zalán Tibor* verseihez készült. A felolvasást *Illyés Gyula: Egy mondat a zsarnokságról* és *Kányádi Sándor: Feketepiros* versének magnószalagos bejátszásával kezdődött, majd a meghívott költők olvasták fel egy-egy versüket.

Megkomponált est, szerkesztett (fiktív) antológia.

Antológia, mely egyetlen versből állt. Ki gépelt papírról, ki legutóbbi kötetéből s volt ki szavalta sorait. Zalán Tibor: *Valahogy majdcsak felnő gyermekünk* versétől Csoóri Sándor: *Senkid, barátod* c. versének lezáró mondatáig: „...túrni a túrhetetlent, a legvadabb reményért sorban állva.”

A házigazda, *Lezsák Sándor* szavait idézve: *„Hitem szerint ez az este közösen teremtett vers.”* Alkotói, kik felolvasták írásaikat és akik megtöltötték a lakiteleki művelődési házat ezen az estén: a Pécsről, Szegedről, Pestről, Miskolcról, Kaposvárról és Szolnokról érkezett irodalombarátok.

TARNÓCZI LÁSZLÓ